

Бекітемін:

«Б.Сейсекенов атындағы жалпы орта
білім беретін мектебі» КММ-нің

директоры: *Б.Ж.Жумагулова* Б.Ж.Жумагулова

« 31 » 08 2023 ж

«Тоғызқұмалақ»

үйірмесі

Жаттықтырушы: М.Ж.Турмаганбетов

2023-2024 оқу жылы

Түсінік хат

Тоғызқұмалақ – қазақта кең тараған, өте қызықты, ойлы ойын. Қаратау қазбаларының арасынан табылған тас «қазан» осы тоғызқұмалақты еске салады. Бұл ойын Қырғызстанда, Монголияда, Қарақалпақстанда, Өзбекстан қазақтарының арасында, алыс шетел қазақстанның арасында қатты дамыған. Бұл бас шынықтыратын ойынды біздің ұлттық «шахматымыз» десе болғандай. 162 таспен ойналатын осы бір ойлы ойынның жоғалып кетпеуіне кезінде академик - жазушы Мұхтар Әуезов, халық артисі Қалибек Қуанышбаев, техника ғылымының кандидаты М. Ибраев пен шахматшы Е. Браундардың сіңірген еңбектері өте зор.

Тоғызқұмалақтан алғашқы республикалық жарыс 1948 жылы өткізіліп, жарысқа халық ойынының шеберлері Абайдың немересі Ысқақов (Семей), Аңдамас Жөкеев (Қарағанды), Оспан Қаржауов (Семей), Шорман Өтегенов (Жамбыл) сияқты тоғызқұмалақшылар қатысты. Республиканың тұңғыш чемпионы Ш. Өтегенов болды. 1948 - 1960 жылдар аралығында Қазақстан аймағында көптеген біріншіліктер өтті. Осы кезеңдерде қатарынан алты жыл бойы Жамбыл облысының өкілі Рахымбай Ахмамбетов бірінші орынды жеңіп алып отырды. Кейін көп жылдар бойы бірінші орынды В. Поляков пен Қасымов алма кезек жеңіп алып отырды. Халқымыздың кемеңгер ақыны Абай кезінде тоғызқұмалақтың аса шебер ойыншысы болған.

Тоғызқұмалақ үйірмесінің мақсаты:

- Тоғызқұмалақ ойынын оқушыларға үйретумен қатар, олардың ой-өрісін, сана-сезімін дамытуға, оқу үлгерімін жақсартуға және сапалы тәрбие беруге жетілдіру
- Оқушылардың бойында салмақтылық, сабырлылық, төзімділік, есептегіштік, ойшылдық қасиеттерін қалыптастырумен қатар, кең ақыл, жүйрік қиял иесі болуға дамыту
- Ұлттық ойынды жан-жақты насихаттау
- Облыстық, республикалық жарыстарда жүлделі орын алу

Бекітемін:

«Б.Сейсекенов атындағы жалпы
орта білім беретін мектебі»
КММ-нің директоры:

 Б.Ж.Жумагулова.

«Б.Сейсекенов атындағы жалпы орта білім беретін мектебі» КММ-де 2023-2024 оқу жылы
бойынша
тоғызқұмалақ үйірмесіне қатысатын оқушылар тізімі

№	Оқушының аты-жөні	Туған күні, айы, жылы	Класс
1	Сейтқазыұлы Аянат	21.07.2012	5
2	Манарбекқызы Ләззат	16.12.2013	5
3	Санұзақ Мөлдір	30.12.2011	6
4	Нұрланұлы Нұрқасым	20.07.2012	6
5	Жылқыбай Ақбота	23.09.2012	6
6	Жиенғалиева Инабат	26.09.2011	7
7	Қазанғапов Ермұрат	10.11.2010	7
8	Рыскелді Аякөз	02.12.2011	7
9	Қуанышбай Нұртас	19.12.2010	7
10	Ержігіт Гүлназым	30.08.2010	8
11	Жылқыбай Сезім	04.08.2010	8
12	Көпжанұлы Асылбек	06.12.2010	8
13	Ержігіт Кәусар	27.04.2009	9
14	Қасым Мұрат	27.03.2009	9
15	Жылқыбаев Дәулет	20.06.2009	9
16	Қуаныш Алдияр	01.01.2007	11
17	Бақытжанова Дильназ	16.08.2007	11
18	Шүйіншбаева Аяжан	29.08.2007	11

Барлығы – 18

Ер бала – 9

Қыз бала – 9

Үйірме жетекшісі:

М.Ж.Турмаганбетов.

Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары: Ж.М.Молдабаева

Тоғызқұмалақ үйірмесінің 2023/ 24 оқу жылына арналған күнтізбелік жоспары.

№	Өткізілетін тақырыптар	Сағ.саны	Уақыты
I тоқсан			
1	Алғы сөз. Тоғызқұмалақ ойынының шығу тарихы.	2	01*-05.09.
2	Тоғызқұмалақ ойыны туралы жалпы түсінік	2	07-08.09.
3	Ойынды жазу тәртібі	2	12-14.09.
4	Тоғызқұмалақ әліппесі	2	15-19.09.
5	Тоғызқұмалақ тақтасымен танысу.	2	21-22.09.
6	Тоғызқұмалақ отау, қазан аттарымен танысу.	2	26-28.09.
7	Ойын ережесімен танысу.	2	29.09-03.10.
8	Тақ, жұп сандарды ажырату	2	05-06.10
9	Жүріс есептеу әдісі.	2	10-12.10.
10	Тұздық алу ережесі.	2	13-17.10
11	Атсырау дегеніміз не?	2	19-20.10
12	Атсырау жағдайынан шығу жолдары.	2	24-26.10
13	Екі жақты ойын	1	27.10.
II тоқсан			
14	Тұздықтардың атқаратын қызметі.	2	07-09.11.
15	Тұздықтардың атқаратын қызметі.	2	10-14.11.
16	Жүріс түрлері	2	16-17.11.
17	Жәй, шабысты жүрістер тәсілі.	2	21-23.11.
18	Жүріс талдау	2	24-28.11.
19	Ілгері және кері есеп	2	30.11.-01.12.
20	Қанды қақпан ойнау	2	05-07.12
21	Топаралық жарыс.	2	08-12.12.
22	Тұздықтардың атқаратын қызметі.	2	14-15.12
23	Жәй , шабысты жүрістер тәсілі.	2	19-21.12.
24	Жүріс санын есептеу жолдары.	2	22-26.12.
25	Екі жақты ойын	1	28.12.
III тоқсан			
26	Бай отау жинау	2	09-11.01.
27	Бай отаулардың жүрістерін талдау	2	12-16.01.
28	Отауларға тоқталу	2	18-19.01.
29	Тұздықтар тартысы.	2	23-25.01.
30	Ойынның басталуы, ортасы, аяғын талдау.	2	26-30.01.
31	Жүріс жасау ерекшеліктері.	2	01-02.02
32	Топаралық жарыс.	2	06-08.02
33	Жүріс байлау, тасқа ойнау тәсілі.	2	09-13.02.
34	Екі айналымда тұздық алу тәсілі.	2	15-16.02.
35	Комбинациалық ойындар жинағы.	2	20-22.02.
36	Байлықты тиімді тарату жолдары.	2	23-27.02.
37	Бай отау жинау дер кезінде тарату жолдары.	2	29.02.-01.03.
38	Екі жақты ойын	2	05-07.03.
39	Тасқа ойнау тәсілдері.	2	12-14.03.
40	Ойын аяғын есептеу жолдары.	2	15-19.03.

ІҮ тоқсан

41	Атсырауға ойнау .	2	02-04.04.
42	Шабысты жүрістер.	2	05-09.04.
43	Жәй жүрістер.	2	11-12.04.
44	Топаралық жарыс	2	16-18.04.
45	Жәй жүрістер.	2	19-23.04.
46	Комбинациалық ойындарды талдау.	2	25-26.04.
47	Байлау тұздық алу тәсілдері.	2	30.04-02.05.
48	Екі жақты ойын	2	03-07.05.
49	Тоғызқумалақ нотациясы мен партиялары	2	09-10.05.
50	Партия нәтижелерін талдау.	2	14-16.05.
51	Бай отауды қорғау.	1	17.05.
52	Тұздықтар тартысы №1/2	1	21.05.
53	Тұздықтар тартысы №3/4	1	23.05.
54	Тұздықтар тартысы №5/6	1	24.05.

Оқушыларға ұсынылатын әдебиеттер тізімі

- 1.«Тоғызқұмалақ - ғажайып ойын» М.Шотаев
2. «Шахмат, тоғызқұмалақ, дойбы» Б.Сұлтанбеков
3. «Тұздықтар тартысы» М.Шотаев
4. «Спорт жұлдыздары» журналы
5. «Қазақ спорты» газеті
6. «Тоғызқұмалақ даналығы» Ә.Ақшораев
7. «Тоғызқұмалақ әліппесі» С.Тілеубаев, А.Жақыпбаев
8. «Тоғызқұмалақ» Ә.Ақшораев, Н.Жүнісбаев
9. «Тоғызқұмалақ нұсқалары» С.Тілеубаев, А.Жақыпбаев.
10. Тоғызқұмалақ –халықаралық жарыс Ә.Иманбаев
11. «Тоғызқұмалақ ойынының тәсілдері және ережелерімен танысып оқып үйрену» М.Ноғайбаев.

Мұғалімге ұсынылатын әдебиеттер тізімі

- 1.«Тоғызқұмалақ - ғажайып ойын» М.Шотаев
2. «Шахмат, тоғызқұмалақ, дойбы» Б.Сұлтанбеков
3. «Тұздықтар тартысы» М.Шотаев
4. «Спорт жұлдыздары» журналы
5. «Қазақ спорты» газеті
6. «Тоғызқұмалақ даналығы» Ә.Ақшораев
7. «Тоғызқұмалақ әліппесі» С.Тілеубаев, А.Жақыпбаев
8. «Тоғызқұмалақ» Ә.Ақшораев, Н.Жүнісбаев
9. «Тоғызқұмалақ нұсқалары» С.Тілеубаев, А.Жақыпбаев.
10. Тоғызқұмалақ –халықаралық жарыс Ә.Иманбаев
11. «Тоғызқұмалақ ойынының тәсілдері және ережелерімен танысып оқып үйрену» М.Ноғайбаев.